něžní styk, připadající na 1 obyvatele, rovná se polovině našeho, a pak přijde přirozeně všecko, co leží na východ od Německa, Československa a Rakouska.

Výsledkem výše uvedených výpočtů jest, že dle velikosti našeho peněžního styku přes miliardové číslice, jichž jsme dosáhli v Kč, po přepočtení na dolary a zejména po rozvržení na obyvatele, nepatříme k intensivně hospodařícím zemím světa, že naopak jsme na rozhraní mezi zeměmi s méně vyvinutým hospodářstvím a zeměmi s hospodářstvím zaostalým a že jsme především oproti předválečné intensitě utrpěli ztráty. Naše situace jest poněkud lepší než ostatních obyvatelů střední a východoevropské oblasti deprese, jsme však za Německem a naše role oproti ostatní střední a východní Evropě jest spíše role primus inter pares, t. j. role toho, kdo mezi chudými ještě nejspíše něco má.

Karel Uhlig.

K pojmu a rozsahu sociálního pojištění.

Ještě krátce před vydáním zákona z 9. října 1924, č. 221 Sb. z. a n. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří mluvilo se u nás všeobecně o pojištění sociálním se zřetelem na osoby, které uvedený zákon podrobil pojistné povinnosti, tedy se zřetelem na každého, kdo v republice Československé vykonává práce nebo služby na základě smluveného poměru pracovního, služebního (volontérského, praktikantského) a nevykonává jich jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně. Sociální pojištění v tomto smyslu bylo všeobecným heslem všech, kdož usilovali o pojištění osob právě uvedených, tedy osob nesamostatně výdělečně činných, čili zkrátka osob nesamostatných. Pojmenování tohoto pojištění přívlastkem sociální hovělo jednak moderní době, zejména době popřevratové, a vyhovovalo tímto výrazem i určitým stranám politickým, které do svého programu pojaly v prvé řadě uskutečnění požadavku, o nějž tytéž strany usilovaly ještě v dobách předpřevratových a jehož uskutečnění, můžeme říci, bylo zamezeno z veliké části vypuknutím války světové, aspoň pokud jde o území naší republiky. Válka světová zamezila totiž uzákonění osnovy bývalé vlády rakouské (číslo tisku 1160 ses. XVIII. prot. posl. sněm.

z r. 1908, která podrobovala pojištění invalidnímu a starobnímu nejen osoby, které vykonávaly práce nebo služby na základě uzavřeného poměru pracovního, služebního nebo učňovského (osoby nesamostatně výdělečně činné), nýbrž i osoby, které jako majitelé výdělečného podniku, podléhajícího ustanovením řádu živnostenského, nebo i jinakého podniku výdělečného nebo podniku polno- nebo lesno-hospodářského vykonávaly činnost výdělečnou (osoby samostatně výdělečně činné). Osnova tato právem osvojila si název osnovy zákona o pojištění sociálním; měla se totiž postarati i o určité třídy stavu středního, zejména maloživnostenského a malorolnického, které pro určité případy potřebovaly stejného opatření sociálního, jako třídy nesamostatně výdělečné. Válka světová pro naše poměry odsunula uzákonění sociálního pojištění pro osoby poslednějšího druhu až do vydání zákona z 9. října 1924 a přerušila tím úplně vývoj sociálního pojištění ve smyslu snah předpřevratových. Proto právě uvedený zákon nemluví již o pojištění sociálním, nýbrž o pojištění zaměstnanců, tedy o pojištění osob nesamostatných. Pojmenování toto hovělo současně vyskytnuvším se snahám, aby i v našem státě splněn byl naléhavý požadavek po pojištění osob samostatně výdělečných čili osob samostatně hospodařících, a to na základě zákona samostatného a na základě samostatné organisace.

Zde nutno zdůrazniti určitou ideovou souvislost mezi oběma kategoriemi těchto pojištění; uzákoněním zákona z 9. X. 1924 vyslovena totiž zásada, že zákon ten nabude účinnosti současně s počátkem účinnosti zákona o pojištění osob samostatně výdělečně činných (§ 287, odst. 2.). Ustanovení toto mělo za následek, že uspíšeno uzákonění pojištění osob samostatně hospodařících, což stalo se zákonem z 10. VI. 1925, č. 148 Sb. z. a n. Tím zároveň uspíšena účinnost zákona z 9. X. 1924. Byloť vysloveno § 148 zák. ze 6. X. 1925, že zákon z 9. X. 1924 nabude účinnosti dnem 1. července 1926.

Zákon z 10. června 1925, č. 148 Sb. z. a n. týká se pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity a stáří. Nevyslovuje pojištění pro případ nemoci. Oběma zákony uskutečněna byla tedy idea předválečné osnovy zákona o sociálním pojištění, pokud jde v podstatě o věcný rozsah pojistné povinnosti, ovšem s tím rozdílem, shora právě zmíněným, že zákon tento ukládá provádění pojištění zcela samo-

statnému pojistiteli, úplně nezávislému na pojistitelích podle zákona z 9. X. 1924.

Tím vývoj sociálního pojištění nebyl ukončen. Zákon z 9. X. 1924 vyloučil z pojistné povinnosti řadu osob, pro něž potřeba pojištění podle tohoto zákona nebyla tak naléhavou. V § 5 vyloučeni jsou totiž z povinného pojištění nemocenského zaměstnanci státu a jiných nucených svazkův územních (zemí, zemských, župních svazů, žup, okresů, obcí) nebo korporací, prohlášených jim za rovnocenné, jakož i jejich ústavův a podniků — čítajíc v to i zaměstnance drah, sloužících veřejné dopravě — kteří mají v případě nemoci nárok na služné aspoň na dobu jednoho roku anebo na dávky rovnocenné dávkám podle tohoto zákona.

Vyloučení toto mohlo tím spíše býti vysloveno, poněvadž osoby tyto zajištěny jsou pro případ stáří a invalidity svými pevnými nároky pensijními a v případě onemocnění svými nároky na nezkrácené placení služného, tedy do jisté míry nárokem na nemocenské.

Přes to však, že toto nemocenské jest podstatně vyšší, nežli zaručeno jest zákonem z 9. X. 1924, a že by tedy zvýšená kvota sloužiti měla k úhradě nákladů spojených s léčebnou péčí (nemocenské ošetřování), nastala zejména v dobách drahotního vzestupu potřeba, pojistiti výhradně i tuto léčebnou péči, jejíž náklady nemohly býti hrazeny z pevného sice služného gážistů, ale sotva vystačujícího na denní potřeby životní. Z těchto úvah vznikla i snaha pojistiti pro případ nemoci i osoby s pevným služným, a výsledek snah těch jest zákon z 15. X. 1925, č. 221 Sb. z. a n. o nemocenském pojištění veřejných zaměstnanců. Vzhledem k tomu, co právě uvedeno, poskytuje pojištění toto pouze nárok na poskytování lékařské pomoci, čítajíc v to pomoc při porodu, přispění porodní asistentky, jakož i potřebných léčiv a jiných therapeutických pomůcek (nemocenské ošetřování), dále na nemocenské ošetřování příslušníků rodiny.

Teprve těmito třemi zákony můžeme říci, že bylo u nás vytvořeno t. zv. sociální pojištění a že o něm můžeme mluviti jenom vzhledem k obsahu těchto zákonů. Především vyslovena byla všemi těmito zákony t. zv. pojistná povinnost, uplatněna tedy zásada pojištění obligatorního jako hlavní zásada pojištění sociálního. Je-li totiž pojištění sociální jednou

ze složek politiky sociální, tato pak jednou z důležitých složek veřejné správy vůbec, nutno, aby zásady tohoto pojištění mohly býti vynuceny a tím správní účinkování v zájmu veřejné správy zaručeno.

Obsah těchto zákonů poučuje nás však ještě o druhé neméně důležité zásadě, která ovládati musí pojištění sociální, t. j. aby působnost jeho byla co nejúčinnější. Vedle obligatornosti musí býti totiž pojištění sociální všeobecným, aby poskytovalo povinnou ochranu všem, kdož by ochrany té potřebovali, a pro všechny případy t. zv. sociální nouze. V obou těchto směrech můžeme směle souditi, že obsah shora uvedených zákonů zásadě té plně vyhovuje. Osobní rozsah všech těchto zákonů jest do té míry vyčerpán, že není osoby, která potřebujíc pojištění, jeho by postrádala. Věcný rozsah pak pojistné povinnosti určen jest mírou potřeby, takže tam, kde potřeba ta není tak naléhavou, nemusí býti předmětem zvláštní veřejné péče. Proto vyslovuje naše pojištění sociální povinnost býti pojištěnu pro případ nemoci v plném rozsahu v zákonu z 9. X. 1924, v částečném pak rozsahu v zákonu z 15. X. 1925, pokud jde o veřejné zaměstnance, pojištění pak pro případ stáří a invalidity nejen pro osoby pojištěné podle zákona z 9. X. 1924, nýbrž i pro osoby samostatně hospodařící, pojištěné podle zákona z 10. VI. 1925, kdežto veřejní zaměstnanci z pojištění toho mohli býti bez obavy vypuštěni. Zákonodárství naše, sledujíc právě tuto důležitou zásadu všeobecnosti, postará se dokonce i o osoby, které zejména při počátku působení zákonů o pojištění invalidním a starobním jako pojištění dlouhodobém z pojistně-technických důvodů budou z pojištění toho vyloučeny. Jde tu totiž o vydání zákona o pojištění t. zv. osob přestárlých, jehož se zajisté v dohledné době dočkáme.

Při této příležitosti nutno ještě upozorniti na dvě okolnosti, které ještě lépe charakterisují všeobecnost našeho pojištění sociálního. Jde tu jednak o pojištění soukromých zřízenců (úředníků) pro případ pense podle zákona ze 16. XII. 1906, č. 1 ř. z. z r. 1907 a o pojištění u báňských bratrských pokladen podle zákona z 11. července 1922, č. 242 Sb. z. a n., jednak o pojištění úrazové.

V zákoně prvějším anticipováno totiž pojištění invalidní a starobní, jak je zamýšlela původní osnova rakouská, ale je-

*

nom pro určitou kategorii zaměstnanců. Tito totiž z obavy, aby při uzákonění všeobecného pojištění sociálního v Rakousku, obmezeného tehda pouze na dělníky, nepřišli zkrátka, naléhali veškerým užitím na zákonné opatření pensijní v oprávněné předtuše, že by později snahy jejich tak brzy uskutečněny nebyly. Jak známo, toto pensijní pojištění má býti uvedeno s nemocenským pojištěním soukromých úředníků v obdobný systém, v jaký jest pojištění invalidní a starobní uvedeno v zákoně č. 221/924.

V zákoně č. 242/922 uplatněny v podstatě zásady pozdějšího zákona č. 221/924, ale zákon prvější vztahuje se pouze na určitý odbor zaměstnání a práce. Kdyby tohoto zákona nebylo, byly by osoby jemu podrobené pojištěny beze všeho podle zákona č. 221/924, poněvadž i ony vykonávají práce nebo služby na základě smluveného poměru pracovního, služebního neb učňovského a nevykonávají jich jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně. Že byl pro horníky vydán zákon zvláštní, sluší přičísti na vrub částečně důvodům historickým, jednak i důvodům politickým. Zákon č. 242/922 nutno však stejně pojmouti do našeho pojištění sociálního, ježto jím rozšířen nejen osobní, nýbrž i věcný rozsah jeho. Poskytuje zákon ten nejen pojistné nároky pro případ nemoci v plném rozsahu, nýbrž i pro případ stáří a invalidity, a zaručuje i opatření vdov a sirotků.

Pokud jde o pojištění úrazové podle zákona z 28. prosince 1887, č. 1 ř. z. z r. 1888 s pozdějšími jeho doplňky ať z doby Rakouska (1894 a 1917), tak i z doby vlády československé (1919), doplňují jeho účinky a důsledky systém sociálního opatření osob nesamostatně výdělečných, než právní povaha tohoto pojištění jest v podstatě rozdílná od ostatních druhů pojištění tuto zručně dotčených. Pojištění toto účelem svým konkuruje sice úplně s pojištěním pro případ invalidity, při úrazech menších dokonce i s pojištěním pro případ nemoci, takže existence jeho za platnosti zákona z 9. X. 1924 stává se úplně problematickou. Jinou jest však otázka právního odůvodnění tohoto pojištění. Podle posavadního nazírání není vlastně nynější úrazové pojištění pojištěním sociálním v pravém slova smyslu, nýbrž jest vlastně pojištěním zaměstnavatele proti následkům, které jej postihnouti mohou podle práva soukromého, pokud se týče i podle práva prů-

myslového a živnostenského za to, že nezaopatřil práci ve svém podniku tak, aby nemohl při ní povstati žádný úraz osobám tam pracujícím. Pokládá se proto nynější pojištění úrazové za pojištění povinného ručení podnikatele. Následkem toho jest podnikatel povinen nésti celý náklad tohoto pojištění placením 100% pojistného příspěvku úrazového, a to podle míry nebezpečenství, jež osobám v podniku jeho zaměstnaným hrozí.

V podnicích velkých s velkým počtem zaměstnanců, vydaným nebezpečí úrazu při práci, není nutně třeba instituce pojištění, ježto podnikatel může v tomto případě použíti t. zv. svépojištění (Selbstversicherung). Dokladem toho jest ustanovení čl. XIX. zákona z 10. IV. 1919, č. 207 Sb. z. a n., resp. vlád. nař. z 19. V. 1919, č. 272 Sb. z. a n. a výnosu min. žel. ze 6. VI. 1919, č. 18.430 v příčině úrazového zaopatření zaměstnanců státních drah.

Soubor těchto a podobných otázek jest jednou z vážných překážek, které dodnes vadily tomu, aby pojištění úrazové ve své samostatnosti bylo odstraněno a sloučeno se všeobecným pojištěním invalidním. Jest úkolem blízké budoucnosti, aby se přikročilo i k řešení tohoto problému.

S názvem pojištění sociálního setkáváme se tedy u nás jenom v theorii, ježto pojem jeho tvoří, jak řečeno, pouze soubor řady zákonů, které provádějí jednotlivé složky pojištění sociálního. Ale přes to zákon z 9. X. 1924, pojednávaje o organisaci pojištění invalidního a starobního (§ 74), praví, že pojištění toto provádí Ústřední sociální pojišťovna se sídlem v Praze. Není to tedy pojišťovna invalidní a starobní, nýbrž pojišťovna, která neprovádí pojištění sociální, ale zove se pojišťovnou sociální a k tomu Ústřední.*)

O pojišťovně této jako pojišťovně ústřední lze ovšem mluviti jenom se stanoviska zákona č. 221 924, poněvadž pouze zákon tento propůjčuje jí určitou pravomoc oproti nemocenským pojišťovnám, kdežto oproti ostatním nositelům pojištění ať podle zákona č. 148/925 či podle zákona č. 221/925 nemá pražádné pravomoci ani žádné souvislosti opírající se o zákonné

*) Mluvě o dozoru na Ústřední sociální pojišťovnu, zejména pokud jde o zpracování zpráv nemocenských pojišťoven a předkládání jich prostřednictvím ministra sociální péče a ministra financí, uvádí zákon (§ 91, odst. 2.) dokonce, že ministr sociální péče je povinen tyto zprávy o sociálním pojištění předložiti Národnímu shromáždění.

ustanovení. Než můžeme říci, že zákonodárce při ustanovení názvu Ústřední sociální pojišťovny měl na mysli možnost, že by tato pojišťovna též fakticky mohla se státi ústředím všech sociálně pojišťovacích ústavů. Naznačuje to zákon č. 221 924 (§ 94), dále zákon č. 148/925 (§ 50), ba i zákon č. 221 925 (§ 26), podle nichž jak nemocenské pojišťovny tak i Ústřední sociální pojišťovna, dále Pojišťovna osob samostatných, jakož i Léčebný fond veřejných zaměstnanců mohou se spojiti s jinými sociálně-pojišťovacími ústavy k určitým úkonům, jež jsou jim uloženy zákonem. Jest na bíle dni, že kdyby jednou k takovému spojení došlo, že by vedoucí úlohu převzal ústav, který na základě posavadního svého postavení nad nemocenskými pojišťovnami nabyl určitého významu, vlivu i zkušeností a že by tímto skutečným ústředím byla Ústřední sociální pojišťovna.

Josef Lukáš.

ZPRÁVY A NÁZORY.

Řeka svobodná, ale pro cizince.

Naší delegaci v bývalém vídeňském parlamentu přísluší dík za to, že vymohla veliké stavby na účet státu k usplavnění Vltavy a Labe. Obě tyto řeky jsou dokonale kanalisovány s náklady při nynější hodnotě peněz půlmiliardovými. Z Prahy až do Ústí lze říditi loď i neodborníku, kdežto na dolním toku Labe musí říditi loď zkušený, místních poměrů znalý lodivod.

Přes tyto skvělé poměry možno říci, že paroplavba končí tam, kde počíná český kraj. Když jsem jezdil vlakem za starého Rakouska z Hamburku do Prahy, litoval jsem tento kraj, že tato jediná životodárná žíla, vedoucí k srdci lidské společnosti, řekněte třeba salonu národů — k moři, zůstává nevyužita vinou zloby nepřátel, jak jsem tenkrát věřil. Sledoval jsem vyjednávání mírové ohledně zmezinárodnění Labe u vědomí, že jest to jediná povolená cesta přes sousedovo. Jediná cesta, kudy svobodně můžeme se dostati s naší úrodou na veřejnou silnici, kterou jest moře. A dočkal jsem se. Labe bylo internacionalisováno. To znamená, že jest přístupno příslušníkům všech národů, asi jako moře.

Řeka i národ jsou osvobozeny již léta, ale paroplavbu nemáme opět žádnou. Tato skutečnost vedla mne k tomu, abych hledal příčinu.

Loňského roku prozkoumal jsem tyto toky řek a shledal jsem, že nejvážnější příčina, proč nemáme paroplavbu, vězí v našich názorech na práci. Myslíme si, že veškerou práci může nebo musí za nás vykonati stát. Shledal jsem, že veškerou paroplavbu provozuje na Labi i Vltavě